

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญและที่มาของปัญหา

หลักนิติธรรมหรือหลักแห่งกฎหมาย (The Rule of Law) เป็นหลักสากลพื้นฐานของการคุ้มครองสิทธิจำเลยในคดีอาญา ประเทศที่ปกครองระบอบประชาธิปไตยจะนำหลักดังกล่าวบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญเพื่อคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน โดยถือว่าประชาชนทุกคนเสมอภาคกันภายใต้กฎหมาย (Equality before the law) ดังนั้นเมื่อบุคคลตกเป็นจำเลยในคดีอาญา ซึ่งรัฐดำเนินคดีโดยผ่านพนักงานอัยการ จำเลยจึงจำเป็นต้องมีบุคคลที่จะให้ความช่วยเหลือในการต่อสู้คดี ตามแนวความคิดที่ว่าจำเลยมีสิทธิต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่ โดยถือ “หลักอาวูธเท่าเทียมกัน” กล่าวคือ คู่ความหรือคู่กรณีจะต้องมีสิทธิและความสามารถต่อสู้คดีเท่าเทียมกันอย่างแท้จริงในการดำเนินคดีอาญา (The aim of the concept of equality in criminal procedure is not formal equality, but rather actual equality)¹ และบุคคลที่จะเข้าให้ความช่วยเหลือจำเลยในการดำเนินคดีอาญา คือทนายความ

สิทธิในการมีทนายความของจำเลย มีด้วยกัน 3 ระดับ กล่าวคือ

- (1) สิทธิในการมีทนายความ (right to retain counsel)
- (2) สิทธิที่จะได้รับการจัดหาทนายความให้ (right to have counsel assigned)
- (3) สิทธิในการที่จะได้รับการช่วยเหลืออย่างมีประสิทธิภาพจากทนายความ (right to effective assistance of counsel)²

สิทธิประการแรกเป็นสิทธิที่กฎหมายยอมรับว่าจำเลยสามารถจัดหาหรือแต่งตั้งทนายความเพื่อช่วยเหลือตนเองได้ สิทธิประการที่สองเป็นสิทธิที่จำเลยซึ่งยากจนไม่สามารถหาทนายความได้ จะได้รับการจัดหาทนายความให้โดยรัฐ และสิทธิประการสุดท้ายเป็นเรื่องของคุณภาพทนายความว่าต้องสามารถให้ความช่วยเหลืออย่างมีประสิทธิภาพ

---

¹วรศักดิ์ สีตีสาว, “การศึกษาาระบบทนายขอแรง,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2537), น. 7.

²กิตติพงษ์ กิตยารักษ์, กระบวนการยุติธรรมบนเส้นทางของการเปลี่ยนแปลง, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เด็อนตุลา, 2541), น. 143.

สำหรับประเทศไทยมีหลักดังกล่าวปรากฏในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 173 ซึ่งบัญญัติว่า

ในคดีที่มีอัตราโทษประหารชีวิตหรือในคดีที่จำเลยมีอายุไม่เกินสิบแปดปี ในวันที่ถูกฟ้องต่อศาล ก่อนเริ่มพิจารณาให้ศาลถามจำเลยว่ามีทนายความหรือไม่ ถ้าไม่มีก็ให้ศาลตั้งทนายความให้

ในคดีที่มีอัตราโทษจำคุก ก่อนเริ่มพิจารณาให้ศาลถามจำเลยว่ามีทนายความหรือไม่ ถ้าไม่มีและจำเลยต้องการทนายความก็ให้ศาลตั้งทนายความให้

ให้ศาลจ่ายเงินรางวัลและค่าใช้จ่ายแก่ทนายความที่ศาลตั้งตามมาตรา นี้ โดยคำนึงถึงสภาพแห่งคดีและสภาวะทางเศรษฐกิจ ทั้งนี้ตามระเบียบที่คณะกรรมการบริหารศาลยุติธรรมกำหนดโดยความเห็นชอบจากกระทรวงการคลัง

บุคคลที่ตกเป็นจำเลยในคดีอาญาและคดีอาญานั้นมีโทษสูงถึงขั้นประหารชีวิตหรือจำเลยมีอายุไม่เกินสิบแปดปีในวันที่ถูกฟ้องคดีต่อศาล รัฐต้องจัดหาทนายความให้ทุกกรณีถ้าไม่มีทนายความ ไม่มีข้อยกเว้น โดยไม่ต้องสอบถามจำเลยก่อนว่าต้องการทนายความหรือไม่ แต่หากเป็นกรณีคดีอาญาที่มีโทษจำคุก รัฐจะจัดหาทนายความให้ก็ต่อเมื่อสอบถามจำเลยแล้วพบว่าจำเลยไม่มีทนายความและจำเลยต้องการทนายความที่รัฐจัดหาให้ เห็นได้ว่าการคุ้มครองสิทธิจำเลยในคดีอาญาที่จำเลยมีสิทธิได้รับการจัดหาทนายความให้ มีส่วนสำคัญต่อการอำนวยความสะดวกที่จะทำให้จำเลยสามารถต่อสู้คดีได้เท่าเทียมกันกับผู้กล่าวหาฟ้องคดี เพราะทนายความคือบุคคลที่จะค้นหาความจริงในคดี และช่วยเหลือจำเลยในการพิสูจน์ความจริงให้ปรากฏ การที่จำเลยจะใช้สิทธิในการต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่หรือไม่จะต้องอาศัยบทบาทของทนายความในฐานะเป็นผู้ให้ความช่วยเหลือทางกฎหมาย เมื่อกฎหมายบัญญัติให้สิทธิจำเลยในคดีอาญามีทนายความให้ความช่วยเหลือในการดำเนินคดี เป็นผลให้เกิดระบบทนายความที่รัฐจัดหาให้ขึ้นในศาล

ในศาลอาญากรุงเทพใต้ มีจำเลยจำนวนไม่น้อยที่ศาลต้องจัดหาทนายความให้ในรูปแบบของทนายความขอแรง ซึ่งมีลักษณะเช่นเดียวกับรูปแบบทนายความที่ศาลแต่งตั้ง (Assigned Counsel) ในประเทศสหรัฐอเมริกา โดยศาลอาญากรุงเทพใต้ใช้วิธีคัดเลือกบุคคลที่จะมาเป็นทนายความขอแรงในศาลจากบัญชีรายชื่อที่ทนายความได้มาแสดงเจตจำนงไว้ การเลือกทนายความจากบัญชีรายชื่อ ศาลมิได้ใช้ดุลพินิจในการเลือกคดีที่เหมาะสมกับตัวทนายความจำเลยก็ไม่มีสิทธิเลือกทนายความที่ศาลตั้งให้ตามความพอใจของตน รวมไปถึงทนายความก็ไม่มีสิทธิเลือกคดีหรือเลือกจำเลยที่ตนจะว่าความให้ได้เช่นกัน นอกจากนี้ยังพบว่าทนายความขอแรง

ที่ศาลแต่งตั้งเป็นนายความที่ขาดประสบการณ์ในการว่าความ นายความจบใหม่ได้ใช้คดีขอแรงเป็นการหาประสบการณ์การทำงานในเชิงคดี เมื่อไม่มีการกำหนดประเภทของคดี คุณสมบัติ ความรู้ความสามารถ ความชำนาญและประสบการณ์การทำงานของนายความ การกำหนดตัว นายความขอแรง แต่ละคนให้กับคดีแต่ละประเภทจึงอาจเกิดปัญหาว่านายความที่ศาลจัดตั้ง ให้มีความเชี่ยวชาญเพียงพอและมีคุณภาพที่จะสามารถต่อสู้คดีได้อย่างมีประสิทธิภาพให้แก่คดี ของจำเลยหรือไม่ หากจำเลยไม่พอใจกับนายความขอแรงที่ศาลจัดตั้งให้ จำเลยจะต้องสละสิทธิ ในการมีนายความที่ศาลจัดตั้งให้ในการต่อสู้คดีและจัดหาทนายความใหม่ด้วยตนเอง หรือหาก เป็นกรณีที่จำเลยไม่สามารถจัดหาทนายความใหม่ได้เองก็ต้องจำใจยอมรับนายความที่ศาล จัดตั้งให้โดยไม่มีทางเลือก ในส่วนของนายความขอแรงเมื่อมีการกำหนดคดีให้แล้วแม้จะต้องรับ เป็นนายความให้แก่จำเลยในคดีที่ตนเองไม่มีความเชี่ยวชาญเพียงพอ ก็ไม่อาจปฏิเสธหน้าที่ ความรับผิดชอบได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งตามข้อบังคับของสภาทนายความว่าด้วยมรรยาท ทนายความ พ.ศ. 2529 ข้อ 5 ซึ่งบังคับไว้ว่า หากทนายความไม่รับหน้าที่เมื่อผู้พิพากษาได้ขอแรง ให้เป็นนายความแก้ต่างในคดีอาญา โดยไม่มีข้อแก้ตัวอันสมควร ให้ถือว่าทนายความผู้นั้น ประพฤติผิดมรรยาททนายความ และการไม่ปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าวนี้อาจทำให้ถูกร้องเรียนว่า ละทิ้งคดี อันเป็นการผิดมรรยาททนายความอย่างร้ายแรงจนอาจถูกลงชื่อออกจากความเป็น ทนายความได้

ปัจจุบันศาลอาญากรุงเทพใต้ซึ่งเป็นหน่วยงานหนึ่งที่มีหน้าที่รับผิดชอบโดยตรง ในการ จัดหาทนายความที่มีคุณภาพและประสิทธิภาพเพียงพอเพื่อช่วยเหลือจำเลยในการแก้ต่าง คดีอาญา ยังไม่มีการวางระเบียบกฎเกณฑ์ที่ชัดเจนเกี่ยวกับคุณสมบัติ ความรู้ความสามารถ และ ประสบการณ์ในการทำงานของนายความขอแรง รวมไปถึงการ จ่ายคดีให้เหมาะสมกับ คุณสมบัติ ความรู้ความสามารถ และประสบการณ์ในการทำงานของนายความขอแรง จากสถิติ คดีที่ศาลจัดหาทนายความให้แก่จำเลยเป็นระยะเวลา 6 เดือน ระหว่างเดือนเมษายน ถึงกันยายน 2548 จำนวน 78 ราย ปรากฏว่าจำเลยให้การรับสารภาพถึง 56 ราย คิดเป็นร้อยละ 71.80 ให้การ ปฏิเสธ 22 ราย คิดเป็นร้อยละ 28.20 ซึ่งศาลพิพากษายกฟ้อง 6 ราย คิดเป็นร้อยละ 27.27 เห็นได้ ว่าคดีที่ศาลขอแรงนายความให้แก่จำเลยส่วนใหญ่แล้วจำเลยให้การรับสารภาพ ในขณะที่จำเลย ซึ่งให้การปฏิเสธ ศาลพิพากษายกฟ้องเพียงไม่กี่ราย จึงเป็นที่สงสัยว่าจำเลยที่รับสารภาพนั้นเป็น เพราะได้กระทำความผิดจริง หรือเพราะปัญหาที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพ ความสามารถ และความ ตั้งใจของนายความขอแรงในการดำเนินคดี เป็นเรื่องที่เหมาะสมจะได้รับการพิจารณาศึกษาเพื่อให้

ศาลอาญากรุงเทพใต้ได้นำผลการศึกษาไปแก้ไขและพัฒนาระบบงานศาลในเรื่องของนายความ
ขอแรงให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพเหมาะสมยิ่งขึ้น

มูลเหตุจูงใจในการศึกษา

ผู้ศึกษาทำงานในตำแหน่งผู้พิพากษาหัวหน้าคณะในศาลอาญากรุงเทพใต้ ที่ถือได้ว่าเป็นองค์กรหนึ่งของกระบวนการยุติธรรม มีโอกาสพบเห็นการปฏิบัติงานของนายความที่รัฐจัดหา
ให้ในรูปแบบนายความขอแรง ซึ่งโดยทั่วไปเป็นบุคคลที่มีความรู้ความสามารถและมีความ
เสียสละเป็นที่ตั้ง เนื่องจากนายความขอแรงเป็นบุคลากรในกระบวนการยุติธรรมที่สำคัญต่อการ
ให้คำปรึกษาและต่อสู้คดีให้แก่บุคคลที่ตกเป็นจำเลยในคดีอาญา แต่พบว่าการจ่ายคดีให้แก่
นายความขอแรงผู้ที่มาขึ้นทะเบียนไว้ต่อศาลเป็นไปตามลำดับที่มีการขึ้นทะเบียน มิได้พิจารณา
จากความเหมาะสมของตัวนายความเองกับความร้ายแรงของคดีที่มีการจ่ายสำนวน ทำให้ใน
บางครั้งพบว่าบุคคลที่เป็นนายความขอแรงซึ่งมีความรู้ในทางกฎหมายแต่ยังขาดประสบการณ์
ในการทำงานในฐานะนายความ อันได้แก่บัณฑิตที่เพิ่งจบการศึกษาจากคณะนิติศาสตร์และเพิ่ง
ได้รับใบอนุญาตว่าความจากสภาทนายความแล้วมาขึ้นทะเบียนไว้ต่อศาล ใช้ออกสของการเป็น
นายความขอแรงเพื่อเพิ่มพูนประสบการณ์ในการทำงาน นับเป็นความเสี่ยงอย่างยิ่งของจำเลยใน
คดีอาญาว่าจะได้รับการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพตามกฎหมาย มีความเสมอภาคในการต่อสู้คดี
รวมทั้งสามารถต่อสู้คดีพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของตนเองได้อย่างเท่าเทียมกับการแต่งตั้งนายความ
เองหรือไม่

ผู้ศึกษาจึงสนใจในเรื่องนายความที่รัฐจัดหาให้ เนื่องจากผู้ศึกษาเห็นว่าในปัจจุบันยัง
ไม่ปรากฏระเบียบข้อบังคับใดที่จะนำมาแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นข้างต้นได้อย่างมีคุณภาพ
มีประสิทธิภาพเพียงพอ เพื่อให้การคุ้มครองสิทธิเสรีภาพและเกิดความเสมอภาคเท่าเทียมกันใน
การต่อสู้คดีของผู้ตกเป็นจำเลยในคดีอาญาได้บรรลุผลตามหลักการ อย่างแท้จริง โดยจะ
ขอเสนอแนะแนวทางการพัฒนาและแก้ไขปัญหาในเรื่องดังกล่าวในมุมมองของผู้ที่มีได้เป็น
นายความ แต่เป็นองค์กรที่ต้องอาศัยการปฏิบัติงานของนายความเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนา
คุณภาพและประสิทธิภาพของกระบวนการยุติธรรม

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาวิเคราะห์กระบวนการ แนวคิด หลักการ และการดำเนินงานของ ทนายความที่รัฐจัดทำให้ทั้งในต่างประเทศและประเทศไทย
2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อคุณภาพของการจัดหาทนายความที่ศาลจัดทำให้แก่ จำเลยในคดีอาญาของศาลอาญากรุงเทพใต้
3. เพื่อเสนอแนะรูปแบบการพัฒนาคุณภาพของทนายความที่ศาลจัดทำให้แก่จำเลย ในคดีอาญา

ขอบเขตการศึกษา

การศึกษาเรื่อง “การคุ้มครองสิทธิของจำเลยโดยทนายความที่รัฐจัดทำให้ : ศึกษา เฉพาะกรณีคุณภาพทนายความขอแรงของศาลอาญากรุงเทพใต้” เป็นการศึกษาวิเคราะห์ กระบวนการ แนวคิด หลักการ และรูปแบบของการจัดหาทนายความให้จำเลยในคดีอาญา ซึ่งยัง พบปัญหาและอุปสรรคที่ส่งผลกระทบต่อการดำเนินกระบวนการพิจารณาและต่อสู้คดีของผู้ตกเป็น จำเลยในคดีอาญา เพื่อให้เกิดแนวคิด วิธีการ และระเบียบข้อบังคับที่สามารถแก้ไขปัญหาดังกล่าว ได้ จึงมุ่งศึกษากระบวนการ แนวคิด หลักการ และรูปแบบของการจัดหาทนายความโดยรัฐใน ต่างประเทศเพื่อเปรียบเทียบว่าจะสามารถนำมาปรับใช้กับการจัดหาทนายความให้จำเลยใน คดีอาญาของศาลอาญากรุงเทพใต้ได้หรือไม่ และศึกษาจากการเก็บรวบรวมข้อมูลใช้ แบบสอบถามกับผู้พิพากษาในศาลอาญากรุงเทพใต้ จำเลยในคดีอาญาที่ศาลอาญากรุงเทพใต้ พิพากษาลงโทษจำคุก และทนายความขอแรงที่ขึ้นทะเบียนไว้ต่อศาล

นิยามศัพท์ที่ใช้ในการศึกษา

“ทนายความที่รัฐจัดทำให้” หมายถึง รูปแบบของทนายความที่รัฐให้ความช่วยเหลือแก่ จำเลยในคดีอาญา โดยหมายความรวมถึงทนายความขอแรง ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณา ความอาญา มาตรา 173

“ทนายความที่มีคุณภาพ” หมายถึง ทนายความที่มีความรู้ความสามารถ มีประสบการณ์จนเกิดความชำนาญในการว่าความเป็นที่พึงพอใจของจำเลยโดยคำนึงถึงประเภทคดีที่ช่วยเหลือ

“ทนายความสำนักงาน” หมายถึง ทนายความขอแรงที่ว่าจ้างจากผู้ที่เป็นทนายความประจำสำนักงานทนายความทั่วไป เพื่อให้ได้ทนายความที่มีคุณภาพไม่แตกต่างกันระหว่างทนายความขอแรงกับทนายความที่จำเลยจ้างเอง

“ทนายความจ้างมาเป็นรายคดี” หมายถึง ทนายความขอแรงที่จ้างเฉพาะทนายความที่มีคุณภาพเป็นรายคดีโดยทำสัญญาจ้างกับรัฐ

“ทนายความประจำ (Public Defender)” หมายถึง ทนายความขอแรงที่รัฐจัดตั้งขึ้นมีค่าตอบแทนเป็นเงินเดือนประจำคล้ายกับพนักงานอัยการแต่ทำหน้าที่ช่วยเหลือจำเลย

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ทราบถึงกระบวนการ แนวคิด หลักการ และวิธีการช่วยเหลือทางกฎหมายของทนายความที่รัฐจัดหาให้ในต่างประเทศและประเทศไทย
2. ทำให้ทราบถึงปัจจัยที่มีผลต่อคุณภาพของทนายความที่ศาลจัดหาให้แก่จำเลยในคดีอาญาของศาลอาญากรุงเทพใต้
3. ทราบรูปแบบการพัฒนาคุณภาพของทนายความที่ศาลจัดหาให้แก่จำเลยในคดีอาญา